महाराष्ट्र शासन
महसूल व वन, आपत्ती व्यवस्थापन, मदत व पुनर्वसन विभाग,
मंत्रालय, मुंबई-४०००३२.
क्रमांक: डीएमयु/२०२०/प्र. क्र.९२/डी आयएसएम -१, दिनांक २९ जून, २०२०.

आदेश

निर्बंध शिथिल करणे व टाळेबंदी टप्प्याटप्प्याने उठवणे (पुनश्च प्रारंभ अभियान)

संदर्भ:

१) साथरोग अधिनियम, १८९७.
२) आपत्ती व्यवस्थापन अधिनियम, २००५.
३) महसूल व वन, आपत्ती व्यवस्थापन, मदत व पुनर्वसन विभाग आदेश क्रमांक. डीएमयु२०२०/ सीआर ९२/डीएमयु -१,दिनांक ३१ मे,२०२० व ४ जून ,२०२०.
४) गृह मंत्रालय (एमएचए) आदेश क्रमांक. ४०-३/२०२०-डीएम-१(ए), दिनांक १ मे २०२०, ११ मे २०२०, १७ मे २०२०,२० मे २०२० व ३० मे २०२०.

ज्याअर्थी, आपत्ती व्यवस्थापन अधिनियम,२००५ याअन्वये प्रदान केलेल्या अधिकारांचा वापर करून,खाली सही करणार, अध्यक्ष, राज्य कार्यकारी समिती यांनी, आपल्या अधिकारात, दिनांक ३० जून, २०२० पर्यंत टाळेबंदी उपाययोजना वाढविण्यासाठी दिनांक ३१ मे २०२० चा आदेश काढला होता आणि कोविड -१९ चा फैलाव होण्यास परिरोध (प्रतिबंध) करण्यासाठी वर नमूद केलेल्या आदेशांन्वये सुधारितपणे एकत्रित मार्गदर्शक तत्त्वे निर्गमित केलेली होती.

ज्याअर्थी, महाराष्ट्र राज्यात कोविड-१९ चा फैलाव होण्याचा धोका आहे याबद्दल राज्य शासनाची खात्री पटली आहे, आणि म्हणून विषाणूंचा फैलाव होण्यास प्रतिबंध करण्यासाठी व परिरोध करण्यासाठी तातडीची उपाययोजना म्हणून साथरोग अधिनियम, १८९७ याचे कलम २, तसेच आपत्ती व्यवस्थापन अधिनियम, २००५ याच्या अन्य सर्व सहाय्यकारी तरतुदी याअन्वये प्रदान केलेल्या अधिकारांचा वापर करून, शासनास, संपूर्ण महाराष्ट्र राज्यामध्ये टाळेबंदीचा कालावधी यापुढे दिनांक ३१ जुलै, २०२० च्या मध्यरात्रीपर्यंत वाढविणे इष्ट वाटते.

त्याअर्थी, आता, साथरोग अधिनियम, १८९७ याच्या कलम २ अन्वये प्रदान केलेल्या अधिकारांचा आणि आपत्ती व्यवस्थापन अधिनियम, २००५ याअन्वये प्रदान केलेल्या अधिकारांचा वापर करून, खाली सही करणार, अध्यक्ष, राज्य कार्यकारी समिती हे, आपल्या अधिकारात, याद्वारे, राज्यातील कोविड-१९ या वैश्विक साथरोगाचे परिरोधन (प्रतिबंध) करण्याकरिता निर्बंध शिथिल करण्यासाठी व टाळेबंदी टप्प्याटप्प्याने उठविण्यासाठी **पुनश्च प्रारंभ अभियान** कार्यान्वित करण्याकरिता सुधारणांसह टाळेबंदीचा कालावधी दिनांक ३१ जुलै, २०२० पर्यंत वाढविण्याचे निदेश देत आहेत आणि महाराष्ट्र शासनाचे सर्व विभाग, याआधी वेळोवेळी निर्गमित केलेल्या मार्गदर्शक तत्त्वांची काटेकोरपणे अंमलबजावणी करतील.

असे निदेश देण्यात येत आहेत की, स्थानिक परिस्थिती विचारात घेऊन, राज्यामधील संबंधित जिल्हाधिकाऱ्यांस आणि महापालिका आयुक्तांस, साथरोगाच्या फैलावास परिरोध (प्रतिबंध) करण्यासाठी विनिर्दिष्ट स्थानिक क्षेत्रांमध्ये काही उपाययोजनांची अंमलबजावणी करता येईल आणि परवानगी दिलेली बिगर अत्यावश्यक कार्ये व लोकांच्या संचार करण्यावर आवश्यक ते निर्बंध घालता येतील. आणखी असेही निदेश देण्यात येत आहेत की, खरेदी व मैदानी शारीरिक व्यायाम यासारखी बिगरअत्यावश्यक कामे, यासाठी मास्कचा वापर करणे, सामाजिक अंतर राखणे व वैयक्तिक स्वच्छता ठेवणे यांसारखे विहित केलेले आवश्यक ते सर्व अनिवार्य खबरदारीचे उपाय योजून जवळपासच्या क्षेत्रमर्यादेतच केली जातील या दृष्टीने लोकांच्या संचारावर निर्बंध घालण्यात येतील, तसेच आणखी असेही निदेश देण्यात येत आहेत की, **जोडपत्र दोन** मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे खुल्या केलेल्या कामाच्या ठिकाणी उपस्थित राहण्यासाठी आणि वैद्यकीय कारणाबरोबरच मानवतेच्या दृष्टीने आवश्यक असतील अशा कारणासाठीच केवळ संचार करण्यावर निर्बंध असणार नाहीत.

आणखी असेही निदेश देण्यात येत आहेत की, **जोडपत्र-एक** मध्ये विनिर्दिष्ट केल्याप्रमाणे कोविड-१९ च्या व्यवस्थापनाच्या राष्ट्रीय निदेशांचे संपूर्ण राज्यभर अनुपालन करण्यात येईल. **जोडपत्र-दोन** मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे याआधीच मुभा दिलेले व वेळोवेळी परवानगी दिलेले व्यवहार सूरू राहतील आणि आधीचे सर्व आदेश, या आदेशाशी संलग्न असतील आणि ते, दिनांक ३१ जुलै,२०२० पर्यंत अंमलात राहतील. **पुनश्च प्रारंभ अभियानाअंतर्गत** शिथिलीकरणाबाबतचे पुढील आदेश यथावकाश अधिसूचित करण्यात येतील.

या उपाययोजनांचे उल्लंघन करणारी कोणतीही व्यक्ती, आपत्ती व्यवस्थापन अधिनियम, २००५ याच्या कलम ५१ ते ६० च्या तरतुदींनुसार तिच्या विरुध्द कार्यवाही केली जाण्यास पात्र असेल. याशिवाय भारतीय दंड संहितेच्या कलम १८८ अन्वये आणि लागू असलेल्या अन्य तरतुदींनुसार कायदेशीर कार्यवाही केली जाण्यास पात्र असेल. या दंडात्मक तरतुदींचे उतारे, **जोडपत्र-तीन** मध्ये दिलेले आहेत.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

Ajoy Mehta

(अजोय मेहता)
मुख्य सचिव,
महाराष्ट्र शासन.

प्रत:

१. माननीय महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांचे प्रधान सचिव, मुंबई.

२. माननीय सभापती, महाराष्ट्र विधान परिषद.

३. माननीय अध्यक्ष, महाराष्ट्र विधानसभा.

४. माननीय मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव, महाराष्ट्र शासन.

५. माननीय उपमुख्यमंत्री यांचे सचिव, महाराष्ट्र शासन.
६. माननीय विरोधी पक्षनेता, विधान परिषद /विधानसभा यांचे खाजगी सचिव.
७. सर्व माननीय मंत्री/ राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय.
८. महाराष्ट्र शासनाचे सर्व अपर मुख्य सचिव/ प्रधान सचिव/ सचिव.
९. पोलीस महासंचालक, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई.
१०. प्रधान सचिव, सार्वजनिक आरोग्य विभाग, मंत्रालय.
११. सचिव, वैद्यकीय शिक्षण, मंत्रालय.
१२. राज्यातील सर्व विभागीय आयुक्त.
१३. राज्यातील सर्व पोलीस आयुक्त.
१४. राज्यातील सर्व महानगरपालिका आयुक्त.
१५. सर्व जिल्हाधिकारी.
१६. सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद.
१७. राज्यातील सर्व जिल्हा पोलीस अधीक्षक.

जोडपत्र- एक

[पुनश्च प्रारंभ अभियान: महसूल व वन, आपत्ती व्यवस्थापन, मदत व पुनर्वसन विभाग, मंत्रालय, मुंबई ४०००३२, आदेश क्रमांक: डीएमयु/२०२०/प्र.क्र.९२/डीआयएसएम-१, दिनांक २९ जून, २०२०]

कोविड-१९ च्या व्यवस्थापनाबाबतचे राष्ट्रीय निदेश

१) **चेहरा झाकणे-** सार्वजनिक ठिकाणी, कामाच्या ठिकाणी व प्रवास करताना, चेहरा झाकणे अनिवार्य आहे.

२) **सामाजिक अंतर राखणे-** सार्वजनिक ठिकाणी, सर्व व्यक्तींनी कमीत कमी ६ फूट (२ गज की दूरी) इतके अंतर राखले पाहिजे.

दुकानदार, ग्राहकांमध्ये शारीरिक अंतर राखण्याची सुनिश्चिती करतील आणि एकावेळी पाचपेक्षा अधिक व्यक्तींना मुभा देणार नाहीत.

३) **एकत्र जमणे** - मोठी सार्वजनिक संमेलने/ भव्य सभा यांस नियमितपणे मनाई असेल.

विवाहासंबंधी कार्यक्रमात एकत्र जमणे- पाहुण्यांची कमाल संख्या ५० पेक्षा अधिक असणार नाही.

अंत्यसंस्कार/अंत्यविधी यासंबंधातील कार्यक्रमात एकत्र जमणे- व्यक्तींची संख्या ५० पेक्षा अधिक असणार नाही.

४) **सार्वजनिक ठिकाणी थुंकणे** हे, संबंधित स्थानिक प्राधिकरणांद्वारे, त्यांचे कायदे, नियम, विनियम यांनुसार विहित करण्यात येईल अशा दंडाच्या शिक्षेस पात्र असेल.

५) सार्वजनिक ठिकाणी **मद्यपान,पान, तंबाखू, इत्यादींच्या सेवनास** मनाई आहे.

कामाच्या ठिकाणांबाबतचे अतिरिक्त निदेश:

६) **घरातून काम करणे-** शक्य असेल तेथवर,घरून काम करण्याची पद्धत अनुसरण्यात यावी. कार्यालये, कामाची ठिकाणे, दुकाने, बाजारपेठा आणि औद्योगिक व वाणिज्यिक आस्थापना यांमध्ये कामाच्या/कामकाजाच्या वेळांची सुनियोजितपणे आखणी करावी.

७) **परिक्षण (स्क्रीनिंग) व स्वास्थ्य-** औष्णिक परीक्षण (थर्मल स्कॅनिंग),हात स्वच्छ करण्याचे द्रव्य (हँडवॉश) व निर्जंतुकीकरण द्रव्य (सॅनिटायझर) हे सर्व प्रवेशद्वाराजवळ व निर्गमन द्वाराजवळ आणि सामाईक क्षेत्रांत पुरविण्यात येईल.

८) **वारंवार निर्जंतुकीकरण (सॅनिटायझेशन)-** संपूर्ण कामाच्या ठिकाणाचे, सामाईक सुविधांचे व मानवी संपर्कात येणा-या सर्व जागा यांचे, उदाहरणार्थ दरवाजांच्या मुठी (डोअर हॅण्डल), इत्यादींचे कामाच्या पाळ्यांमध्ये वारंवार निर्जंतुकीकरण (सॅनिटायझेशन) करण्याची सुनिश्चिती करण्यात येईल.

९) **सामाजिक अंतर राखणे-** कामाच्या ठिकाणांच्या सर्व प्रभारी व्यक्ती, कामगारांमध्ये पुरेसे अंतर राखणे, कामाच्या पाळ्यांदरम्यान पर्याप्त अंतर ठेवणे, दुपारच्या जेवणाच्या वेळेत पुरेसे अंतर राखणे, इत्यादींद्वारे सामाजिक अंतर राखण्याची सुनिश्चिती करतील.

****

जोडपत्र-दोन

[पुनश्च प्रारंभ अभियान: महसूल व वन, आपत्ती व्यवस्थापन, मदत व पुनर्वसन विभाग, मंत्रालय, मुंबई ४०००३२, आदेश क्रमांक: डीएमयु/२०२०/प्र.क्र.९२/डीआयएसएम-१, दिनांक २९ जून, २०२०]

क. बृहन्मुंबई महानगरपालिकेसह मुंबई महानगर प्रदेश विभागातील महानगरपालिका, पुणे, सोलापूर, औरंगाबाद, मालेगाव, नाशिक, धुळे, जळगाव, अकोला, अमरावती आणि नागपूर महानगरपालिका क्षेत्रांमध्ये, वेळोवेळी काढलेल्या आदेशांमध्ये विनिर्दिष्ट केलेल्या निर्बंधांसह पुढील व्यवहारांना परवानगी आहे:-

एक. या आदेशापूर्वी, जी अत्यावश्यक दुकाने उघडण्यास मुभा देण्यात आली होती ती सर्व दुकाने तशीच सुरू राहतील.

दोन. ३१ मे २०२० आणि ४ जून, २०२० रोजीच्या आदेशानुसार दिलेल्या शिथिलता व मार्गदर्शक सूचना आणि संबंधित महानगरपालिकेच्या धोरणानुसार कार्यान्वित सर्व बिगर-अत्यावश्यक दुकाने, यांनुसार सुरू ठेवण्यास मुभा देण्यात येईल. मॉल व बाजार संकुले वगळून, सर्व बिगर अत्यावशक बाजारपेठा, बाजारक्षेत्रे आणि दुकाने सकाळी ९ पासून सायंकाळी ५ पर्यंत खुली राहतील. जर घरपोच सेवा किंवा अन्यथा परवानगी दिलेली असेल तर, दारूची दुकाने, नियमितपणे सुरू राहतील.

तीन. अत्यावश्यक तसेच बिगर-अत्यावश्यक वस्तू व साहित्याचे इ-कॉमर्स व्यवहार.

चार. सद्यस्थितीत सुरू असलेले सर्व औद्योगिक घटक सुरूच राहतील.

पाच. सुरू ठेवण्यास आणि कार्यान्वित ठेवण्यास मुभा आहे अशा सर्व बांधकाम जागा (शासकीय/ खासगी). परवानगी दिलेली पावसाळ्यापूर्वीची अशी सर्व कामे (शासकीय/ खासगी).

सहा. घरपोच सेवा देणारी उपाहारगृहे/स्वयंपाकगृहे.

सात. ऑनलाईन / दूरस्थ शिक्षण आणि तत्संबंधित कार्ये.

आठ. सर्व शासकीय कार्यालये, (आकस्मिक, आरोग्य आणि वैद्यकीय सेवा, कोषागारे, आपत्ती व्यवस्थापन, पोलीस, राष्ट्रीय माहिती केंद्र, अन्न व नागरी पुरवठा,भारतीय खाद्य निगम (एफसीआय), एन.वाय.के. महानगरपालिका सेवा वगळून), १५ टक्के क्षमतेने किंवा १५ व्यक्ती यांपैकी जी अधिक असेल त्याप्रमाणे कार्यरत राहतील.

नऊ. सर्व खाजगी कार्यालये, १० टक्के क्षमतेने किंवा १० व्यक्ती, यांपैकी जे अधिक असेल त्याप्रमाणे चालू ठेवू शकतात.

दहा. लोकांना ये-जा करण्यास पुढील रीतीने परवानगी आहे:

टॅक्सी/ कॅब / सामूहिक वाहन	केवळ अत्यावश्यक १+२
रिक्षा	केवळ अत्यावश्यक १+२
चार चाकी वाहन	केवळ अत्यावश्यक १+२
दुचाकी वाहन	केवळ अत्यावश्यक एक चालक

अकरा. नळ कारागीर, वीजतंत्री, कीटनाशक फवारणी करणारे व तंत्रज्ञ यांसारख्या स्वयंरोजगार करणाऱ्या व्यक्तींशी संबंधित कार्ये.

बारा. पूर्व परवानगी घेऊन वाहन दुरुस्ती गॅरेज व वर्कशॉपमध्ये जाता येईल.

तेरा. मुंबई महानगर प्रदेशातर्गत असलेल्या महानगरपालिकांच्या क्षेत्रामध्ये, अत्यावश्यक सेवा व कार्यालयात ये-जा करण्याच्या प्रयोजनकरिता व्यक्तींच्या आंतरजिल्हा वाहतुकीस परवानगी असेल. खरेदीसाठी, लोकांनी केवळ नजिकच्या/जवळपासच्या बाजारपेठांचा वापर करणे अपेक्षित आहे. बिगर अत्यावश्यक बाबींसाठी दूरवर प्रवास करण्यास परवानगी देण्यात येणार नाही.

चौदा. २३ जून २०२० च्या आदेशात नमूद केल्याप्रमाणे मोकळ्या जागा, लॉन, बिगर वातानुकूलित सभागृह यांमध्ये विवाहासंबंधित समारंभांना परवानगी देण्यात येईल.

पंधरा. निर्बंधांसह मैदानी शारीरिक कसरती करण्यास परवानगी असेल.

सोळा. वर्तमानपत्राचे मुद्रण व त्यांचे वितरण (घरपोच सेवेसह).

सतरा. इ-मजकूराचा विकास, उत्तरपत्रिकेचे मूल्यांकन आणि निकाल जाहीर करणे यांसह बिगर शैक्षणिक कामे यांसाठी शैक्षणिक परिसंस्थांची (विद्यापीठ/महाविद्यालये/ शाळा) कार्यालये/ कर्मचारीवर्ग यांना मुभा असेल.

अठरा. राज्य शासनाने परवानगी दिल्याप्रमाणे शर्तीसह केश कर्तनालये, स्पा, सलून, ब्युटी पार्लर उघडण्यात येतील.

एकोणीस. कोणत्याही विशेष/सर्वसाधारण आदेशाद्वारे मुभा दिलेले व परवानगी दिलेले इतर कोणतेही कार्य.

ख. उपरोक्त "क" मध्ये समाविष्ट केलेली क्षेत्रे वगळता, राज्याच्या उर्वरित भागामध्ये, ज्या कार्यांना स्पष्टपणे मनाई किंवा बंदी नाही अशी सर्व कार्ये वेळोवेळी काढलेल्या आदेशांमध्ये विनिर्दिष्ट केलेल्या निर्बंधांसह नियमितपणे चालू ठेवण्यास परवानगी असेल :-

एक. सर्व सार्वजनिक व खाजगी परिवहन व्यवस्था, नियमितपणे पुढीलप्रमाणे प्रवासी व्यवस्थापनाचे पालन करतील :-

एक.	दुचाकी वाहन :	१ चालक
दोन.	तीन चाकी वाहन:	१+२
तीन.	चार चाकी वाहन:	१+२

दोन. शारीरिक अंतर ठेऊन व स्वच्छतेच्या उपाययोजना करुन प्रति बस, कमाल ५० टक्के क्षमतेसह जिल्ह्यांतर्गत बस सेवा चालविण्यास परवानगी देण्यात येईल.

तीन. आंतरजिल्हा वाहतुकीचे, नियमितपणे विनियमन करण्यात येईल.

चार. सर्व बिगर-अत्यावश्यक बाजारपेठा/दुकाने, सकाळी ९ ते सायंकाळी ५ पर्यंत खुली राहतील.

पाच. २३ जून २०२० च्या आदेशात नमूद केल्याप्रमाणे, मोकळ्या जागा, लॉन, बिगर वातानुकूलित सभागृह यांमध्ये विवाहासंबंधित समारंभांना परवानगी देण्यात येईल.

सहा. निर्बंधांसह मैदानी शारीरिक कसरती करण्यास परवानगी असेल.

सात. वर्तमानपत्राचे मुद्रण व त्यांचे वितरण (घरपोच सेवेसह).

आठ. इ-मजकुराचा विकास, उत्तरपत्रिकेचे मूल्यांकन आणि निकाल जाहीर करणे यांसह बिगर शैक्षणिक कामे यांसाठी शैक्षणिक परिसंस्थांची (विद्यापीठ/महाविद्यालये/ शाळा) कार्यालये/ कर्मचारीवर्ग यांना मुभा असेल.

नऊ. राज्य शासनाने परवानगी दिल्याप्रमाणे, शर्तींसह केश कर्तनालये, स्पा, सलून, ब्युटी पार्लर उघडण्यात येतील.

दहा. कोणत्याही विशेष/सर्वसाधारण आदेशाद्वारे मुभा दिलेले व परवानगी दिलेले इतर कोणतेही कार्य .

****

[महसूल व वन, आपत्ती व्यवस्थापन, मदत व पुनर्वसन विभाग, मंत्रालय, मुंबई ४०००३२, आदेश क्रमांक: डीएमयु/२०२०/प्र.क्र.९२/डी आय एस एम-१, दिनांक ३१ मे, २०२०]

टाळेबंदी उपाययोजनांचे उल्लंघन केल्याबद्दल अपराध व शास्ती

अ. आपत्ती व्यवस्थापन अधिनियम, २००५ ची कलमे ५१ ते ६०

५१. अडथळा,इत्यादी आणण्याबद्दल शिक्षा.-

जो कोणी, वाजवी कारणाशिवाय,-

(क) केंद्र सरकारच्या किंवा राज्य शासनाच्या कोणत्याही अधिकाऱ्याला किंवा कर्मचाऱ्याला अथवा राष्ट्रीय प्राधिकरणाने किंवा राज्य प्राधिकरणाने किंवा जिल्हा प्राधिकरणाने प्राधिकृत केलेल्या एखाद्या व्यक्तीला या अधिनियमान्वये त्यांची कार्ये पार पाडण्यास अडथळा आणील; किंवा

(ख) केंद्र सरकार किंवा राज्य शासन किंवा राष्ट्रीय कार्यकारी समिती किंवा राज्य कार्यकारी समिती किंवा जिल्हा कार्यकारी समिती यांनी किंवा त्यांच्या वतीने, या अधिनियमान्वये दिलेल्या कोणत्याही निदेशाचे अनुपालन करण्यास नकार देईल,-

तो दोषसिद्धी झाल्यावर, एक वर्षापर्यंत वाढविता येईल इतक्या कारावासाच्या किंवा द्रव्यदंडाच्या किंवा दोन्ही शिक्षास पात्र ठरेल, आणि जर असा अडथळा आणल्यामुळे अथवा निदेशांचे अनुपालन करण्यास नकार दिल्यामुळे जीवित हानी झाली किंवा त्यामुळे जीवितास गंभीर धोका निर्माण झाला असेल तर, दोष सिद्ध झाल्यावर दोन वर्षापर्यंत वाढविता येईल इतक्या कारावासाच्या शिक्षेस पात्र ठरेल.

५२. खोट्या दाव्याबद्दल शिक्षा:

जो कोणी, केंद्र सरकार ,राज्य शासन , राष्ट्रीय प्राधिकरण ,राज्य प्राधिकरण किंवा जिल्हा प्राधिकरण यांच्या कोणत्याही अधिकाऱ्याकडून आपत्तीच्या परिणामी मिळणारी कोणतीही मदत, सहाय्य करण्यात येणारी दुरूस्ती , पुनर्रचना अथवा अन्य लाभ मिळविण्यासाठी हेतुपुरस्सर असा दावा करील की, जो खोटा असल्याचे त्यास माहीत असेल वा तसे समजण्यास कारण असेल तर तो, दोष सिद्ध झाल्यावर, दोन वर्षापर्यंत वाढविता येईल इतक्या कारावासाच्या शिक्षेस आणि द्रव्यदंडास देखील पात्र ठरेल.

५३. पैशाचा किंवा साहित्य, इत्यादीचा दुर्विनियोग केल्याबद्दल शिक्षा:

कोणत्याही इशारादर्शक आपत्तीच्या परिस्थितीत अथवा आपत्तीच्या काळात सहाय्य करण्याच्या प्रयोजनार्थ असलेला कोणताही पैसा वा साहित्य ज्याच्याकडे सोपविण्यात आलेले असेल किंवा अन्यथा ज्याच्या कब्जात असेल किंवा अशा पैशावर वा साहित्यावर ज्याची सत्ता असेल असा जो कोणी, अशा पैशाचा व साहित्याचा अथवा त्याच्या कोणत्याही भागाचा दुर्विनियोग करील किंवा स्वत:साठी विनियोग करील किंवा विल्हेवाट लावील किंवा बुद्धिपुरस्सरपणे अन्य कोणत्याही व्यक्तीस तसे करण्यास भाग पाडील, तो दोष सिद्ध झाल्यावर, दोन वर्षापर्यंत वाढविता येईल इतक्या कारावासाच्या शिक्षेस आणि द्रव्यदंडास देखील पात्र ठरेल.

५४. खोटी पूर्वसूचना दिल्याबद्दल शिक्षा.-

जो कोणी, आपत्तीसंदर्भात अथवा तिच्या तीव्रतेबाबत वा परिणामाबद्दल ज्यामुळे घबराट निर्माण होईल, अशाप्रकारे खोटा धोक्याचा इशारा किंवा पूर्वसूचना देईल वा प्रसारित करील तो, दोष सिद्ध झाल्यावर, एक वर्षापर्यंत वाढविता येईल इतक्या कारावासाच्या शिक्षेस किंवा द्रव्यदंडास पात्र ठरेल.

५५. शासकीय विभागांनी केलेले अपराध.-

(१) जेव्हा या अधिनियमाखालील अपराध शासनाच्या कोणत्याही विभागाने केलेला असेल त्याबाबतीत अशा अपराधासाठी विभाग प्रमुखास, दोषी मानण्यात येईल आणि असा अपराध, त्याच्या नकळत घडला होता किंवा असा अपराध घडू नये म्हणून त्याने सर्व प्रकारची दक्षता घेतली होती असे त्याने सिद्ध न केल्यास, त्यानुसार खटला भरण्यास व शिक्षेस तो पात्र असेल.

(२) पोटकलम (१) मध्ये काहीही अंतर्भूत असले तरी, जेव्हा या अधिनियमाखालील अपराध शासनाच्या कोणत्याही विभागाने केलेला असेल आणि असा अपराध विभाग प्रमुखाखेरीज, अन्य अधिकाऱ्याच्या संमतीने किंवा त्याने दुर्लक्ष केल्यामुळे किंवा त्याच्या कोणत्याही निष्काळजीपणामुळे घडून आला असल्याचे सिद्ध झाले असेल त्याबाबतीत, असा अधिकारी, त्याअपराधासाठी दोषी असल्याचे मानण्यात येईल आणि त्यानुसार खटला भरण्यास व शिक्षेस तो पात्र असेल.

५६. अधिकाऱ्याने कर्तव्यात कसूर करणे किंवा या अधिनियमाच्या तरतुदींचे उल्लंघन करणाऱ्याकडे त्याने दुर्लक्ष करणे.-

ज्या अधिकाऱ्यावर या अधिनियमाद्वारे किंवा त्यान्वये कोणतेही कर्तव्य लादण्यात आले असेल आणि जो त्याचे पदीय कर्तव्य पार पाडणे बंद करील किंवा पार पाडण्यास नकार देईल किंवा अशा पदीय कर्तव्यापासून स्वतःला दूर ठेवेल असा कोणताही अधिकारी त्याच्या कार्यालयीन वरिष्ठांकडून सुस्पष्ट लेखी परवानगी मिळाली नसेल तर किंवा तसे करण्यास त्याला इतर कायदेशीर कारण नसेल तर तो, एक वर्षापर्यंत असू शकेल इतक्या मुदतीच्या कारावासाच्या शिक्षेस किंवा द्रव्यदंडास पात्र असेल.

५७. अधिग्रहणाशी संबंधित असणाऱ्या कोणत्याही आदेशाचे उल्लंघन केल्याबाबत शास्ती.-

जर कोणत्याही व्यक्तीने कलम ६५ अन्वये दिलेल्या कोणत्याही आदेशाचे उल्लंघन केले तर, ती व्यक्ती, एक वर्षापर्यंत असू शकेल इतक्या मुदतीच्या कारावासाच्या शिक्षेस किंवा द्रव्यदंडास किंवा दोन्ही शिक्षेस पात्र असेल.

५८. कंपन्यांनी केलेला अपराध.-

(१)जेव्हा या अधिनियमाखालील अपराध एखाद्या कंपनीने किंवा निगम निकायाने केला असेल त्याबाबतीत अपराध केला त्या वेळी, कंपनीचे कामकाज चालविण्याकरिता जी व्यक्ती, कंपनीची प्रभारी होती किंवा त्यास जबाबदार होती अशी प्रत्येक व्यक्ती, त्याचप्रमाणे, कंपनी, अशा उल्लंघनासाठी दोषी असल्याचे मानण्यात येईल आणि त्यानुसार तिच्याविरुद्ध खटला भरण्यास आणि त्यानुसार होणाऱ्या शिक्षेस ती पात्र असेल:

परंतु असे की, जर त्या व्यक्तीने, असा अपराध तिच्या नकळत घडला होता किंवा असा अपराध घडू नये म्हणून तिने योग्य ती दक्षता घेतली होती हे सिद्ध केले तर, या पोट कलमातील कोणतीही गोष्ट या अधिनियमान्वये तरतूद केलेल्या कोणत्याही शिक्षेस अशा कोणत्याही व्यक्तीस पात्र ठरविणार नाही.

(२) पोटकलम(१) मध्ये काहीही अंतर्भूत असले तरी, जेव्हा या अधिनियमाखालील अपराध, एखाद्या कंपनीने केलेला असेल, आणि असा अपराध कोणत्याही संचालकाच्या, व्यवस्थापकाच्या, सचिवाच्या किंवा कंपनीच्या अन्य कोणत्याही अधिकाऱ्याच्या संमतीने, किंवा त्याने दुर्लक्ष केल्यामुळे किंवा त्यांच्या कोणत्याही निष्काळजीपणामुळे घडून आला असल्याचे सिद्ध झाले असेल त्याबाबतीत, असा संचालक, व्यवस्थापक, सचिव किंवा अन्य अधिकारी, त्या अपराधासाठी दोषी असल्याचे मानण्यात येईल आणि त्यानुसार त्याच्याविरुद्ध खटला भरण्यास व शिक्षेस पात्र असेल.

स्पष्टीकरण. - या कलमाच्या प्रयोजनार्थ,--

(क) "कंपनी" याचा अर्थ, कोणती निगम निकाय, असा आहे आणि त्यात भागीदारी संस्थेचा किंवा अन्य व्यक्ती संघाचा समावेश होतो; आणि

(ख) भागीदारी संस्थेच्या संबंधात, "संचालक" याचा अर्थ, भागीदारी संस्थेतील एक भागीदार, असा आहे.

५९. खटला भरण्यासाठी पूर्व मंजुरी.-

केंद्र सरकारची किंवा राज्य शासनाची, किंवा, यथास्थिति, अशा सरकारच्या सर्वसाधारण किंवा विशेष आदेशाद्वारे याबाबतीत प्राधिकृत केलेल्या अन्य कोणत्याही अधिकाऱ्याची पूर्व मंजुरी घेतल्याखेरीज, कलम ५५ व ५६ खालील शिक्षेस पात्र असलेल्या अपराधासाठी कोणताही खटला भरण्यात येणार नाही.

६०.अपराधांची दखल.-

(क) राष्ट्रीय प्राधिकरणाने, राज्य प्राधिकरणाने, केंद्र सरकारने, राज्य शासनाने, जिल्हा प्राधिकरणाने किंवा अन्य कोणत्याही प्राधिकरणाने किंवा त्या प्राधिकरणाने किंवा यथास्थिति, सरकारने याबाबतीत प्राधिकृत केलेल्या अधिकाऱ्याने; किंवा

(ख) राष्ट्रीय प्राधिकरणाकडे, राज्य प्राधिकरणाकडे, केंद्र सरकारकडे, राज्य शासनाकडे, जिल्हा प्राधिकरणाकडे किंवा इतर कोणत्याही प्राधिकरणाकडे किंवा उपरोक्तप्रमाणे प्राधिकृत केलेल्या अधिकाऱ्याकडे, जिने अभिकथित अपराधाबाबत विहित रीतीने तीस दिवसांपेक्षा कमी नसेल इतक्या दिवसांची नोटीस दिली असेल आणि तक्रार करण्याचा जिचा हेतू असेल अशा कोणत्याही व्यक्तीने,

केलेल्या तक्रारी खेरीज, कोणतेही न्यायालय ,या अधिनियमाखालील अपराधांची दखल घेणार नाही.

ब. भारतीय दंड संहिता, १८६० यामधील कलम १८८

१८८. लोक सेवकाने रीतसर जारी केलेल्या आदेशाची अवज्ञा.-

एखादा आदेश जारी करण्यास कायदेशीरपणे अधिकार प्रदान झालेल्या लोक सेवकाने जारी केलेल्या अशा आदेशाद्वारे, विवक्षित कृती करण्यापासून परावृत्त राहण्याचा अथवा स्वतःच्या कब्जातील किंवा स्वतःच्या व्यवस्थापनाखालील विवक्षित मालमत्तेबाबत विवक्षित बंदोबस्त करण्याचा आपणांस निदेश मिळाला आहे हे माहीत असून जो कोणी अशा आदेशाची अवज्ञा करील त्याला,_

जर कायदेशीरपणे नियुक्त झालेल्या एखाद्या व्यक्तीला अशा अवज्ञेमुळे अटकाव, त्रास किंवा क्षती झाली अथवा अटकाव, त्रास किंवा क्षती यांचा धोका उत्पन्न झाला अथवा ते होण्याकडे त्या अवज्ञेचा रोख असेल तर, एक महिन्यापर्यंत असू शकेल इतक्या मुदतीच्या साध्या कारावासाची, किंवा दोनशे रुपयांपर्यंत असू शकेल इतक्या द्रव्यदंडाची, किंवा दोन्ही शिक्षा होतील;

आणि जर अशा अवज्ञेमुळे मानवी जीवित, आरोग्य, किंवा सुरक्षितता यांना धोका पोचला किंवा पोचण्याकडे तिचा रोख असेल अथवा तीमुळे दंगा किंवा दंगल घडून आली किंवा घडून येण्याकडे तिचा रोख असेल तर, सहा महिन्यांपर्यंत असू शकेल इतक्या मुदतीच्या कोणत्यातरी एका वर्णनाच्या कारावासाची, किंवा एक हजार रुपयांपर्यंत असू शकेल इतक्या द्रव्यदंडाची, किंवा दोन्ही शिक्षा होतील.

स्पष्टीकरण.- अपाय घडवून आणणे अपराध्याला उद्देशित असले पाहिजे किंवा आपण अवज्ञा केल्याने अपाय घडणे संभवनीय आहे याची त्याला पूर्वकल्पना असली पाहिजे अशी आवश्यकता नाही. तो ज्याची अवज्ञा करतो त्या आदेशाची त्याला माहिती होती, आणि त्याच्या अवज्ञेमुळे अपाय घडला किंवा घडणे संभवनीय आहे, एवढे पुरेसे आहे.

उदाहरण:

एका विशिष्ट रस्त्यावरून धार्मिक मिरवणूक जाता कामा नये असा आदेश जारी करण्यास कायदेशीरपणे अधिकार प्रदान झालेल्या लोक सेवकाने असा आदेश जारी केला आहे. 'क' जाणीवपूर्वक त्या आदेशाची अवज्ञा करतो, आणि त्यामुळे दंग्याचा धोका उत्पन्न होतो. 'क' ने या कलमात व्याख्या करण्यात आलेला अपराध केला आहे.

****